

FONT MÁRTA

„Gesta Danielis regis”

Az idézőjelbe tett cím sűrítve tartalmazza dolgozatunk hipotézisét, amelynek bizonyítására kísérletet teszünk. Arra keressük a választ, mi okozhatta a XIII. századi halicsi történetírást reprezentáló kódexekben, hogy datálás nélküli krónika keletkezzék. Ezt a „hibát” korrigálandó tördelte szét a XIV. század eleji kompilátor az Ipatyjev Évkönyv XIII. századi részét is a kronológiai előzményekhez hasonlóan: az évekre bontást azonban rengeteg hibával végezte el.¹

A XIII. századi Halics–Volhinia története az ún. Ipatyjev-kódex harmadik, utolsó részében található. A kódex első részét az orosz őskrónika alkotja, amely kezdő sorairól „Poveszty vremennih let” (PVL) nevet kapta. Ez a kezdetektől 1117-ig beszél el a Rusz történetét. A másodikat az ún. Kijevi Évkönyv (KÉ) képezi, amely az 1118 és 1198/99 közötti eseményeket foglalja össze. Ezt követi a Halics–Volhiniai Évkönyv (HVÉ), amely 1205-től 1289-ig mondja el a délnyugati Ruszban történeteket. Az Ipatyjev Évkönyv az óorosz évkönyveknek egy sajátos vonulatát alkotja, nevezhetjük egy különálló kódexcsaládnak is. Ide a következő kódexek tartoznak: a XV. század elejéről való Ipatyjev, a XVI. század elejéről származó Hlebnyikov, a XVI. század végén másolt Pogogyin és az ugyanakkor átdolgozott Jermolajev, valamint egy kései, XVIII. századi latin nyelvű változat, a Krakói (1. táblázat). A két legkorábbi kódex egy közös prototípusra megy vissza, amelyet a XIV. század elején szerkeszthettek. A kódexek XIII. századi részükben annyiban különböznek, hogy az Ipatyjev kódex szövege a kronológia szerint tagolt, a másik pedig nem. Az évekre bontás valószínűleg utólag készült el, hiszen a Kijevi Évkönyvet követő év formailag

¹ БЕРЕЖКОВ, Н. Г.: Хронология русского летописания. Москва 1963. 39.; A Halics–Volhiniai Évkönyvről l. még ФОНТ, М.: Галицко-Волинская летопись как источник венгерской истории. *Studia Slavica Savariensia* 1993/2. 123–129. (irodalommal); FONT MÁRTA: II. András orosz politikája és hadjáratai. *Századok* 1991. (a továbbiakban: FONT, II. András) 107–144.

1201-et jelez, de tartalmilag az 1205-ben történtek lejegyzése. A záródátum 1292, de valójában 1289. A közbeeső időszakban is jelentős pontatlanságok vannak. Az ukrán Hrusevszkij XIX–XX. század fordulóján végzett kutatásai óta tudjuk, hogy a kronológiai eltérések egy-négy év között ingadoznak minden szabályszerűség nélkül.²

A HVÉ önmagában is több részből áll. Az egyes *letopisz*ek önállóan tételezett egységeit *szvod*oknak nevezi a kutatás. A HVÉ *szvod*-jai egymástól függetlenül más-más szerző által és más helyszínen is készülhettek. Erre vonatkozóan csak hipotézisekkel rendelkezünk³ (2. táblázat). Abban is nagy különbségek mutatkoznak, hogy az egyes szerzők hány *szvodra* bontják a XIII. századi szöveget. A *szvodok* elválasztása az esetleges más *letopisz*ekkel való összehasonlítás alapján – bár az Ipatyjev kódexcsaládon belül erre kicsi a lehetőség; az ún. Moszkva környéki *letopisz*ekkel pedig kevés a tartalmi hasonlóság – egyes szereplők és helyszínek említésének gyakorisága alapján történik. Egyedül áll véleményével a történész Pasuto, aki 1238-ig nem lát törést a kódex szövegében és csak itt „vágja el” a XII. századi KÉ folyamatosságát. Csupán látszólag közelít hozzá a nyelvtörténész Henszorszkij álláspontja, aki stílusváltást észlelt az 1230-as évek első felét bemutató szövegrészeknél. Kettejük álláspontját tovább részletezve ábrázoljuk (3. táblázat), ahol a *szvodok* keletkezése mellett a lehetséges helyszínt és a szerzőt is feltüntettük.

A második táblázatunkban feltüntetett hipotézisek sorában a szerzők közül többen vélik úgy, hogy az 1260-as években keletkezett a halicsi, az 1290-es évek elején pedig a volhiniai évkönyv. A halicsi évkönyv tematikailag a következő részekre bontható:⁴

² ГРУШЕВСЬКИЙ, М.: Хронологія подій Галицько-Волинської літописи. Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Lemberg 1901. Vol. XLI. (a továbbiakban: ГРУШЕВСЬКИЙ, Хронологія) 1–72.

³ L. erre összefoglalóan FONT, II. András 114–115.

⁴ A szöveg irodalmi, kultúrtörténeti vonatkozásairól I. ФОНАЛКА, М.: Следы половецкого эпоса в Галицкой летописи. Annales Instituti Philologiae Slavicae Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth nominatae. (Annales Debr.) XXV. 1991. 107–112.; УО.: Афоризмы в Галицко-Волынской летописи. Уо. XXVI. 1993. 69–74.; УО.: А Halics–Volhiniai Évkönyv művelődéstörténeti vonatkozásai. Debrecen 1999. (kézirat)

1. Danyiil életének eseményei,
2. a csernyigovi fejedelmek szereplése halicsi területen,
3. a steppe és Msztyiszlav Msztyiszlavics Udaloj fejedelem,
4. harc a tatárokkal,
5. harc a litván törzsekkel (leggyakrabban a jatvagokkal).

Ez az öt típus nem egymást követő, hanem egymással „kevert” eseménysort jelent. Pl. egyes csernyigovi fejedelmek szerepeltek már az 1210-es évek elején is, igyekeztek *voloszt*ot szerezni Halicsban. Törekvéseinek szokatlan esemény vetett véget: 1211-ben négyüket felakasztották. Csernyigovi illetőségű fejedelmek igényt formáltak Halicsra az 1230-as években is: Mihail és a fia, Rosztyiszlav.⁵ A tatár támadás elől mindketten Magyarországra menekültek, majd megkísérelték a visszatérést és a tatárokkal való egyezkedést. Mihailnak nem sikerült, életével fizetett érte. Fia, Rosztyiszlav Magyarországról akart segítséget szerezni, de eredménytelenül. A tatárokkal való összecsapás is többször szerepel, egyszer a Kalka menti csata leírása (1224), másodszer pedig az 1237. évi, majd az 1240 őszen indult támadás. Az előbbi datálása hibás: 1224 (1223 helyett).⁶

A HVÉ halicsira és volhiniaira tagolásakor azokkal a szerzőkkel értünk egyet, akik az 1260-as évekre helyezik a választóvonalat. Az 1264. évi híradásig, amely Danyiil fejedelem haláláról és érdemeiről szól,⁷ nem látjuk indokoltnak a szöveg kettéosztását. A Danyiil halálát követő évek eseményeinek leírásakor mindenképpen „váltást” jelez a szöveg: az 1265. évben fiának, Svarnnak a hatalomgyakorlásáról olvashatunk,⁸ 1266-nál a tatárokról szól egy mindössze néhány soros bejegyzés,⁹ 1267 és 1269 „üres” év, ám közöttük 1268 igen részletesen tájékoztat a litván eseményekről.¹⁰ 1270-től pedig már Volhinia szerepel, igaz,

⁵ DIMNIK, MARTIN: Mikhail, Prince of Chernigov and Grand Prince of Kiev 1224–1246. Toronto 1981.

⁶ Грушевський, Хронологія 19.

⁷ Полное собрание русских летописей II. (a továbbiakban: ПСРЛ II.) Москва 1962. 862.

⁸ Uo. 863.

⁹ Uo. 863.

¹⁰ Uo. 864–869.

néhány rövid, *annales*-szerű feljegyzés erejéig.¹¹ Mindezek alapján a két területi évkönyv közötti „váltást” Danyiil halálának évéhez kötjük.

Végigtekintve a 4. táblázatot, véleményünk szerint egyértelmű, hogy a halicsi résznek központi figurája Danyiil fejedelem.¹² Életútjának legfontosabb állomásait így foglalhatjuk össze:¹³ apja az a Roman Msztiszlavics fejedelem volt, aki 1199-ben elsőként egyesítette Halicsot és Volhiniát, így a szétagolódó Kijevi Rusz délnyugati részén egy jelentős területű fejedelemséget hozott létre. Halics és Volhinia egyesítése azonban nem tartott sokáig, mivel Roman fejedelem 1205-ben Zawichost mellett a lengyelekkel vívott csatában életét vesztette. Az ekkor mindössze négyéves Danyiil s kétéves öccse, Vaszilko – mint a halicsi és volhíniai fejedelmi címre „jogosult”¹⁴ személyek – „védelmét” hol a lengyel Leszek Biały (Fehér) fejedelem, hol a magyar király, II. András, hol valamelyik halicsi bojári csoportosulás tűzte zászlajára. Danyiil 1218-ban nagykorúvá válva jutott *volosztyhoz*,¹⁵ azaz önálló jövedelemhez (Beresztye). Ettől kezdve számíthatjuk fejedelmi tevékenységét. 1218 és 1238 között sikerült ismét összegyűjtenie *otcsináját*; azt a területet, amelynek egykoron apja is fejedelme volt. Apjáénál azonban nagyobb sikereket könyvelhetett el, ugyanis 1238-ra a csernyigovi fejedelmekkel való harcban az egykori „fővárost”, Kijevet is megszerezte.¹⁶ Ezen sikereit az 1240–1242. évi tatárdúlás elsöpörte, és az 1240-

¹¹ 1270–1272-es évekre l. uo. 869–871.

¹² Róla l. Пашуто, В. Т.: Даниил Галицкий. Исторический Журнал 1943/3-4. 37–44.; LAMMICH, MARIA: Fürstenbiographien des 13. Jh. in den russischen Chroniken. Köln 1973.; Котляр, Н. Ф.: Даниил Галицкий. Киев 1979.; legújabbán l. Історія України. Київ 1997. 50–54.

¹³ А ПСРЛ II. alapján.

¹⁴ A Kijevi Ruszban nem volt egyértelműen kialakult öröklési rend. Továbbra is szokásban volt az ősi *senioratus*, de jól érzékelhető a *primogenitúr*ra való törekvés. Itt a krónikás ez utóbbira gondol, de csak saját álláspontja tükröződik benne, kiskorúak fejedelmi hatalmának elismerésére a Rusz XI–XIII. századi történetében nincs példa. FONT MÁRTA: A kijevi (nagy)fejedelmi hatalom jellegéről. Actas 1999/3. 22–33.

¹⁵ A *voloszty* nem földbirtok, hanem olyan uralmi körzet, ahol egy meghatározott személyt (fejedelmet) illetett meg az adók begyűjtésének joga. L. erről FONT MÁRTA: Oroszország, Ukrajna, Rusz. Bp. 1998. 81.

¹⁶ ПСРЛ II. 782–783.

es években újabb anarchia következett.¹⁷ Az 1240-es évek végére sikerült a bojári szeparatizmust megtörni, valamint a magyar expanzív törekvéseket is megakadályozni.¹⁸ 1250-től pedig a tatárok jelentkeztek követeléseikkel: Danyiil Batuhoz „zarándokolva”, és a fejedelemség déli határa mentén épült erődített településeket lerombolva tatár szövetségessé lett.¹⁹ Ugyanakkor a magyar királlyal békét kötve, gyermekeiket összeházasítva (Lev és Konstancia) nyugati szomszédjai pártfogását is élvezte: a krakkói Bolesław Wstydlivy (Szemérmes) a magyar király veje volt. Az 1250-es években IV. Béla magyar király oldalán részt vett a Babenberg örökségért vívott küzdelemben is.²⁰ A tatárokkal való szövetséget csak taktikai lépésnek tekintette, nyugatról szeretett volna segítséget kapni,²¹ ennek reményében fogadta el IV. Sándor pápától a koronát (1254)²² és mutatott hajlandóságot az egyházi unió elismerésére.²³ Ez a magyarázata a keleti sláv területen egyedülállónak számító királyi (*rex*) címének.

Danyiil életének mozzanatai különböző módon olvashatók a halicsi évkönyv 1201–1264 (valójában 1205–1264) közötti részeiben. A gyerekkoráról szóló

¹⁷ A csernyigovi fejedelmek (Mihail és fia, Rosztyiszlav, valamint Danyiil egyaránt Magyarországra menekültek, I. ПСРЛ II. 785–786.

¹⁸ Halics területére az utolsó magyar hadjáratot ekkor vezette IV. Béla, a datálás a magyar szakirodalomban nem egyértelmű, 1245, 1249 is szerepel: I. БЕРТЕНИ, И.: Международное положение Венгрии после татарского нашествия. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae*. XIX. 1978. 244–249. A datálás megoldatlansága Bertényi c. munkája és HODINKA ANTAL (Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai. Bp. 1916. 416–430.) fordítása nyomán terjedt el a magyar szakirodalomban, I. pl. KRISTÓ GYULA: Az Árpád-kor háborúi. Bp. 1986. 133. ПСРЛ II. 795–797., illetve 800–805. alatti részének kronológiájáról I. ГРУШЕВСКИЙ, Хронология 31–32. Hruscvszkij a Jaroszlav alatti csata időpontjaként 1245 nyarát jelöli meg. A *letopisz* szövegének vizsgálatából egyértelműen kitűnik az 1245 és 1249-es szöveg összetartozása, amit egy közbeékelts litván cseménysorozat 1246–48-ra történt beillesztése szakított meg.

¹⁹ ПСРЛ II. 807.

²⁰ SENG TORU: IV. Béla külpolitikája és IV. Ince pápához intézett „tatár-levele”. *Századok* 1987. 584–611.

²¹ ПСРЛ II. 813–814.

²² Uo. 821–822.

²³ *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia* I. (1075–1700) Rom 1953. 28–45.

híradásokat későbbi betoldásoknak gondoljuk, részben rövidségük, részben hibás datálásuk, részben közvetett bizonyítékok alapján:

— 1224-nél (valójában 1223) mondja az évkönyvíró Danyiilról, hogy 19 éves volt,²⁴ noha 1205-ben apja halálakor négyéves volt,²⁵ ami alapján az 1201. évi születési dátumra következtethetünk. Így 1223-ban már huszonkét évesnek kellett lennie.

— 1208-nál azt mondja a krónikás Danyiilról – életkora említése nélkül –, hogy olyan kicsi volt, hogy előbb nem ismerte meg anyját, majd pedig sírt, amikor elkergették.²⁶

— Az évkönyv 1211-ben (ténylegesen 1209-ben) életkorát nem mondja, csak azt, hogy elég kicsi volt még, de már megülte a lovat,²⁷ ami egy tízéves gyermekről elképzelhető.

— Amikor Danyiil a magyar királyi udvarba került, a krónikás szerint a király (II. András) leányával össze akarták házasítani, mivel a királynak nem volt fia.²⁸ Ez nem felel meg a valóságnak, hiszen Danyiil érkezésekor a királynak a legidősebb fia, Béla már bizonyosan életben volt, hiszen ő 1206-ban születhetett.²⁹

A korai szövegben tetten érhetők egyéb későbbi betoldások:

— 1207-nél írja a krónikás, hogy a magyar király Erzsébet nevű leányát férjhez adták Tübingiába (valójában 1211-ben), és „most”, azaz a szöveg írása idején, szentként tisztelik.³⁰ Ez a rész nem keletkezhett 1234 előtt, amikor Erzsébet szentté avatására sor került.

— Minden bizonnyal későbbi lejegyzés az a magyar udvarból származó információ, amely Gertrudis királyné meggyilkolásáról számol be 1210-nél 1213 helyett,³¹

²⁴ ПСРЛ II. 744.

²⁵ Uo. 717.

²⁶ Uo. 727.

²⁷ Uo. 730.

²⁸ Uo. 723.

²⁹ KRISTÓ GYULA – MAKK FERENC: Az Árpád-ház uralkodói. Bp. 1995. 246.

³⁰ ПСРЛ II. 723.

³¹ Uo. 729.

— kisebb tévedéssel antedatálja a királyné öccseinek Magyarországra menekülését (1207), valójában: 1208.³²

A szöveg utólagos évekre bontásáról árulkodnak az üresen hagyott helyek, illetve évek, amikor az évszám mellé csak annyit biggyesztett a krónikás, hogy „nem történt semmi”, „nem volt semmi”, „csend volt”. Ez a következő esetekben fordul elő: 1214,³³ 1216,³⁴ 1218,³⁵ 1220,³⁶ 1222,³⁷ illetve egy másik tömbben: 1239,³⁸ 1242,³⁹ 1244.⁴⁰ 1236 még évszámjelölés szintjén sem szerepel, teljesen kihagyja, a számozás szerint „átugorja” a kompillátor.⁴¹ Danyiil életének eseményei már az 1220-as évektől viszonylag bő terjedelemben kerültek az évkönyvbe. Az 1244 és 1264 közötti résznél feltételezhető egy kortárs krónikás közreműködése, méghozzá Danyiil környezetéből, mivel vele szemben rendkívül elfogult. Az újonnan alapított Holm-i püspökség főpapját, Ivant tartják többnyire szerzőnek, Henszorszki az 1250-es évekre, Pasuto 1263 körülre datálja a püspök krónikáiról tevékenységét. Hrusevszki a kancellárián működő Dioniszijt tartja a krónika szerzőjének, Pasuto a kijevi metropolita címet is megszerző Pjotr Akerovicsot (1242–1245/46) és II. Kirillt (1247–1281) véli szerzőnek. A személyt illetően úgy véljük, a jelenlegi források birtokában bizonyosságot nem szerezhetünk. Biztosak lehetünk viszont abban, hogy Danyiil közvetlen környezetének, udvartartásának tagja lehetett életének krónikása, felnőttkori tetteinek megörökítője. Gyerekkoráról keveset tudott az illető, azt is pontatlanul (l. az utólagos betoldásokat).⁴²

³² Uo. 723.

³³ Uo. 735.: „csend volt”

³⁴ Uo. 736.: „semmi sem történt”

³⁵ Uo. 737.: „csend volt”

³⁶ Uo. 738.: „semmi sem történt”

³⁷ Uo. 739.: „semmi sem volt”

³⁸ Uo. 784.: itt csak az évszám szerepel.

³⁹ Uo. 794.: „semmi sem volt”

⁴⁰ Uo. 794.: „semmi sem volt”

⁴¹ Uo. 778.: 1235 után 1237 következik.

⁴² A krónikáiról személyéről, az egyes krónikarészek keletkezéséről Генсьорський, А. І.: Галицько-Волинський літопис. (Процес складання редакції і редактори) Київ 1958.; Пашуто, В. Т.: Очерки по истории Галицко-Волинской Руси. Москва 1950.

A krónikaíró utólagosan fogalmazott meg egy-egy nagyobb részt, tudatosan szerkesztett. Erről egy-egy odavetett mondat árulkodik, mint pl.:

— „Most pedig a számtalan harcról, nagy hőstettekről, és a gyakori felkelésekről fogunk beszélni, amelyek ifjú koruktól nem hagytak nyugtot Danyiilnak és Vaszilciónak.” (1227)⁴³

— „Ezután beszélünk a sok lázadásról, nagy hazugságokról és számtalan hadakozásról.” (1229)⁴⁴

— „Mi pedig ezt abbahagyva visszatérünk az előzőekhez.” (1238),⁴⁵ (1264)⁴⁶

Az 1250-es évek elbeszéléseinél pedig ilyen megjegyzéseket olvashatunk:

— „A krónikásnak nem kell mindent leírnia, ami történt.” (1254)⁴⁷

— „előadva a történeteket az elbeszélő időnként előreszalad, időnként visszafelé tesz egy lépést. Aki bölcs, olvasva megérti.”⁴⁸

— „korábban már írtunk erről”

— „az évek számát itt nem írjuk”

— „erről részletesen nem írunk, hosszú lenne...”⁴⁹

Danyiil tetteiről emlékezve a történetíró teljesen „főhőse” oldalán áll. Ellenségei állhatatlanok, csalárdak, ártó szándékúak. Tetteinek felnagyítása már apja nekrológjával kezdődik: Danyiil a méltó utód – sugallja a krónikás. Roman fejedelem felmagasztalása rövid halics–volhiniai uralmához képest túldimenzionált. Danyiil esetében erről nincs szó: ügyes diplomáciájával, Halics–Volhinia mozgásterének növelésével okosan kihasználta lehetőségeit, méltó a krónikás dicséretére. Az események „tálalása” mégis sok esetben túlzó: a magyar király aligha vált Danyiil öltöztetőjévé (1252),⁵⁰ és aligha könyörögtek neki gyermekeik összeházásáért (1250).⁵¹ Nekrológjában a krónikás egészen a bibliai

⁴³ ПСРЛ II. 750.

⁴⁴ Uo. 762.

⁴⁵ Uo. 784.

⁴⁶ Uo. 862.

⁴⁷ Uo. 820.

⁴⁸ Uo. 820.

⁴⁹ Uo. 821.

⁵⁰ Uo. 815.

⁵¹ Uo. 809.

Salamonig magasztalja: „Danyiil király pedig jó volt, bátor és bölcs, sok várost alapított, és templomokat épített és mindenféle dísszel ékesítette azokat. Fivéréhez, Vaszilkóhoz testvéri szeretet fűzte. Ez a Danyiil egy második Salamon volt.” (1264)⁵² A XIII. századi halicsi író jól ismerhette a XI. századi kijevi metropolita, Ilarion dicsőítő poémáját a kereszténységet felvevő Vlagyimir nagyfejedelemről,⁵³ akinek szövegéből sokat kölcsönzött. Részben innét merítette az ószövetségi hasonlatait, példáit. Ugyancsak kimutatható Flavius Zsidó háborújának, de a Nagy Sándor-történet adaptálása is.⁵⁴ Ezeket ó(egyházi)szláv fordításban ismerhette a krónikaíró. E körülmény jelzi, hogy a krónikás széleskörű műveltséggel rendelkezett. Tájékozott volt a lengyel, a magyar, a stájerországi és bajor ügyekben.

Kérdés, hogy használhatott-e a halicsi krónikás német, magyar, vagy lengyel krónikás anyagot? Ha Danyiil nyugati kapcsolataira gondolunk, a kérdést igennel válaszolhatnánk meg, hiszen

- egy ideig a krakkói nagyfejedelemi és a magyar királyi udvarban nevelkedett,
- lengyel és magyar hadakkal csatározott,
- később lengyel és magyar szövetségesei voltak,
- fia révén részt vett a Babenberg örökségért vívott harcban a magyar király oldalán,
- a tatárok elől több ízben Magyarországra futott.

Ahhoz azonban, hogy Danyiil krónikása mindezekről írjon, nem volt feltétlenül szüksége írott forrásokra, megtehetette ezt akkor is, ha egyszerűen csak tájékozódott Danyiil környezetében, esetleg kísérte urát külföldi útjai során. A

⁵² Uo. 862.; STÖKL, GÜNTHER: Der zweite Salomon. Einige Bemerkungen zur Herrschervorstellung im alten Russland. Canadian-American Slavic Studies 1979. 21–31.

⁵³ БУГОСЛАВСКИЙ, С. А.: КЛИТЕРАТУРНОЙ ТРАДИЦИИ «Памяти и похвалы» князю Владимиру. 1925. 105–159.; Des Metropoliten Ilarions Lobrede auf Vladimir den Heiligen. Hrg. von MÜLLER, LUDOLF. München 1962.; PODSKALSKY, GERHARD: Christentum und theologische Literatur in der Kiever Rus’ (988–1237). München 1982. 23–24.

⁵⁴ Mindkettő nagyon népszerű volt a Kijevi Ruszban, Flavius munkája több mint harminc kéziratban maradt fenn, Nagy Sándor életrajzát (Alekszandrija) pedig az ún. Chronografok (görögből fordított szövegek kompilációja) terjesztették. L. crrc История русской литературы X–XIII. веков. Москва 1980. 50–52. (a vonatkozó rész TVOROGOV, O. V. írása)

magyar példánál maradva: a XIII. századi krónikás volt óorosz területen az első, aki név szerint ismeri a kortárs magyar uralkodókat, II. Andrást és IV. Bélát, sőt címüket is a latin nyelvi fordulattal írja: *riksz*,⁵⁵ és nemcsak a *korol*-t használja. A krónikás lengyel–magyar viszonyokban való jártassága következményeként értékelhető, hogy a XIII. század eleji állapothoz képest toleranciát mutatott egyházi ügyekben. Pl. minden negatív felhang nélkül vette tudomásul a pápa követének megjelenését és a Danyiilnek küldött korona ellen sincs kifogása. Sőt, ezt követően Danyiil neve mellett is használta a korábban csak a magyar királynak megadott *korol* címet.⁵⁶

Összegezve azt állítjuk, hogy a Danyiil-életrajzot író krónikás a fejedelem környezetéhez tartozó személy lehetett, aki Danyiil életének utolsó két évtizedét közelről szemlélhette. Danyiil halála után nem évekhez kötötten, hanem nagyívű elbeszélésben írta meg Danyiil biográfiáját. Ennek során különböző történeti feljegyzésekre támaszkodott (csernyigovi, halicsi feljegyzések, a tatárokról szóló elbeszélés), szemléletmódját és Danyiil személyéhez való közelítését a „klasszikusok” (Zsidó háború, Nagy Sándor-történet) határozták meg. Ehhez jól illeszthető volt az ószövetségi ihletettségű himnusz (Pohvala), amellyel Ilarion metropolita dicsérte a XI. század kijevi nagyfejedelmét, Vlagyimirt és Bölcs Jaroszlavot. Ezt a biográfiát neveztük munkánk elején *gestának*. A *gesta* mint történetírói műfaj az óorosz történetírásban ugyancsak ismeretlen, hiszen a történeti feljegyzéseket többnyire a *letopisz* (*annales*) szóval jelölték. A *letopisz* azonban az *annales*-fogalomnál jóval szélesebb értelemben használatos: magában foglalja a latin nyelvű történeti irodalomban krónikának nevezett formát is, illetve a kettő keveredését, ahogy pl. a középkori magyar krónikák sem „tisztá képletek”.⁵⁷ De *letopisz*nek nevezi a fennmaradt kódexeket is, illetve ezek variánsait. A fentiekből azt kívántuk bizonyítani, hogy a Danyiil életéről írott *letopisz*-részletek lényegében egy *gesta* műfajához közeli történeti elbeszélést alkottak.

⁵⁵ ПСРП II. 836–837.

⁵⁶ Uo. 827.

⁵⁷ KRISTÓ GYULA: História és kortörténet a Képes Krónikában. Bp. 1977. 15–17.

Kevésbé illik rá az óorosz irodalom *zsityije* fogalma, amely inkább a szentek életrajzával azonos, vagy ahhoz közeli írásművet sejtet. Igaz, *zsityijeként* jelölik az Alekszandr Nyevszkij-életrajzot, de amíg őt később a pravoszláv egyház szentként tisztelte, Danyiil esetében ez nem áll fenn. Ugyanakkor tény, hogy Nyevszkij életrajza a halicsi irodalmi tradíció felhasználásával készült.⁵⁸ A *gesta* a XIII. század közép-európai történetírásának kibontakozó műfaja,⁵⁹ mint pl. Magyarországon Anonymus *Gesta Hungarorum*-a, ahol a személyiségrajz megalkotásához a regényes Nagy Sándor-életrajz szintén hozzájárult.⁶⁰ Nem állítjuk, hogy a *Gesta Danielis regis* szövegátvétel lenne, hiszen a Nagy Sándor-életrajz Rusz-beli ismertsége egy párhuzamos szellemi hatás eredménye. Danyiil életrajza szöveg szerint az óorosz irodalmi hagyományból (Ilarion), a bizánci irodalmi stílusból (panegyrikus költemények) merített. Egyedül a *gesta*-típusú írásműről mint műfajról – s persze a történeti eseményekről – érkezhettek információk a nyugati szomszédságból. Csak míg a magyar Anonymus műve önállóan fennmaradt, az ugyancsak ismeretlen halicsi krónikás munkája egy XIV. század eleji kompilátor működése következtében a *letopiszek* kronologikus szerkesztésmódjának áldozatul esett.⁶¹

⁵⁸ Л. сгрс ЛИХАЧЕВ Д.С.: Галицкая литературная традиция в житии Александра Невского. Труды Отдела древнерусской литературы V. Москва–Ленинград 1947. 36–56.; Гудзий, Н. К.: История древнерусской литературы. Москва 1950. 188.

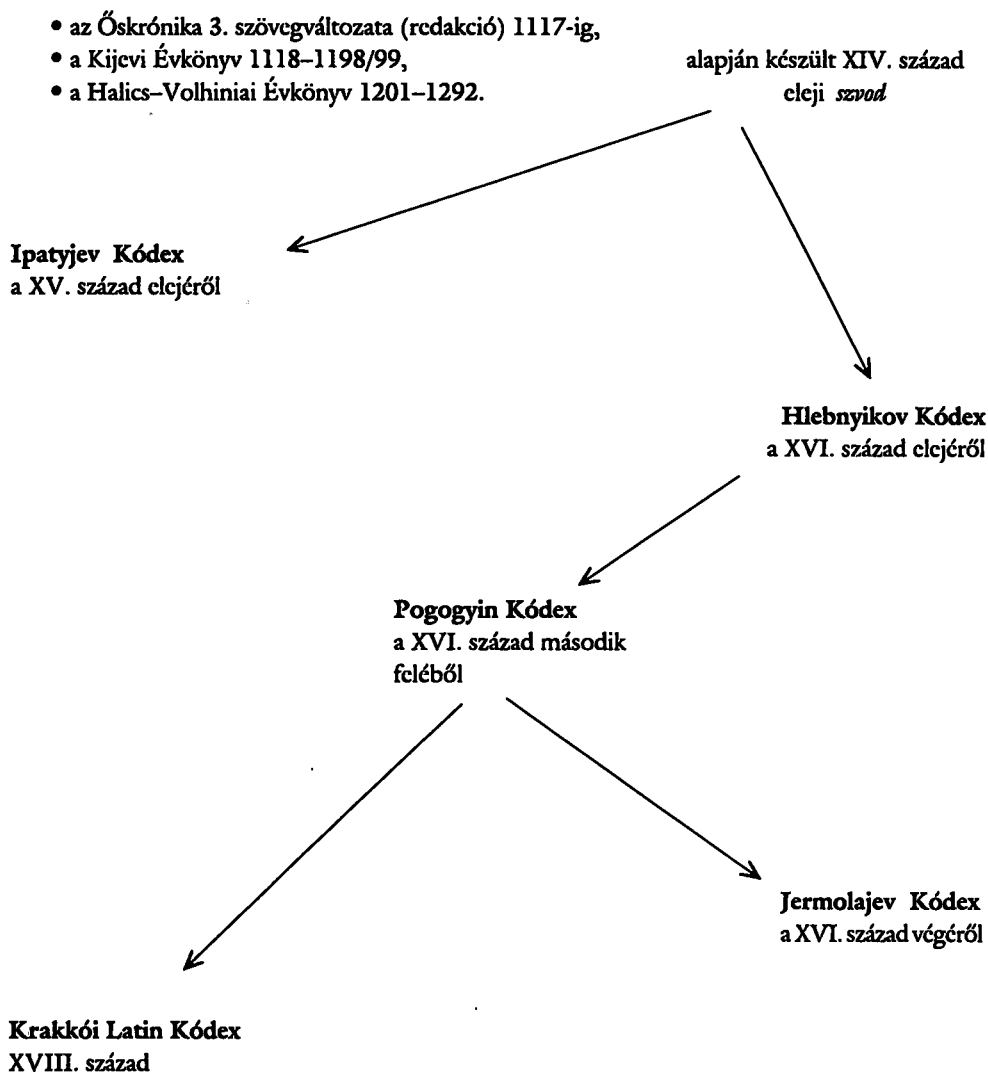
⁵⁹ KERSKEN, NORBERT: Geschichtsschreibung im Europa der „nationes”. Nationalgeschichtliche Darstellungen im Mittelalter. Münsterische Historische Forschungen. Bd. 8. Böhlau 1995.

⁶⁰ A magyar irodalom története I. Bp. 1964. 83. (a vonatkozó rész KLANICZAY TIBOR munkája)

⁶¹ Lengyel területen is kimutatható egy „elvezett” XIII. századi krónika, amely csak Długosz XV. századi szövegéből hámozható ki. LABUDA, G.: Zaginiora kronika z pierwszjej połowy XIII wieku w Rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza. Warszawa 1983.

1. TÁBLÁZAT

Az Ipatyjev kódexcsaládhoz tartozó ismert kódexek

2. TÁBLÁZAT

A Halics–Volhiniai Évkönyv feltételezett *szvodjai*

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1200											
1210											
1220											
1230								1234			
					1238						
1240											
				1246	1246				1246	1246	
1250	1254										
			1256/ 1257	1256/ 1257			1256/ 1257				
1260						1260– 1261			1260/ 1261	1260/ 1261	
					1263						1264
		1267						1266			
					1269						
1270											1271
1280											
								1285 /1286			1289
					1289			1289			
1290								1292			1291

Magyarázat:

1. ГРУШЕВСЬКИЙ, М.: Історія України–Руси III. У Львові 1905.
2. ОРЛОВ, А. С.: О галицко-волынском летописании. Труды Отделения Древнерусской Литературы V. Москва–Ленинград 1947. 15–35.
3. ЧЕРЕПНИН, Л. В.: Летоисец Данила Галицкого. Исторические записки. АН СССР №12. Москва 1941. 228–253.
4. ЛИХАЧЕВ, Д. С.: Русские летописи и их культурно-историческое значение. Москва–Ленинград 1947. 258.
5. ПАШУТО, В. Т.: Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. Москва 1950. 89., 105–130.
6. TSCHIZEVSKIJ, D.: Zum Stil der Galizisch-Volynischen Chronik. Südostforschungen. Bd. XII. 1953. 79–109.
7. ЕРОМНИ, И. П.: Волынская летопись 1289–90 гг. Труды Отдела Древнерусской литературы XIII. Москва–Ленинград 1957. 102–117.

8. ГЕНСЬОРСКИЙ, А.: Галицько-Волинский летопис. Процес, складання, редакції і редактори. Київ 1958.
9. WORTH, D.: Linguistics and Historiography. A Problem of Dating in the Galician-Volynian Chronicle. Indiana Slavic Papers. Vol. 3. Bloomington 1963. 173–185.
10. The Galician-Volynian Chronicle. An annotated translation by E. PERFECKY. München 1973.
11. Памятники Литературы Древней Руси III. Москва 1981. 564–602.

3. TÁBLÁZAT

Henszorszkij és Pasuto véleménye a Halics–Volhiniai Évkönyv *szvod*jainak keletkezési helyéről, idejéről, szerzőiről

Henszorszkij				Pasuto			
<i>Szvod</i>	Hely	Idő	Szerző	<i>Szvod</i>	Hely	Idő	Szerző
1234	Holm	1255	Ivan, Holm püspöke				
				1238	Kijev	1238	Petr Akerovics
				1246	Holm	1246	Kirill püspök
				1263	Holm	1263	Ivan püspök
1266	Holm	1269 előtt	Dioniszij, a kancelláriról				
				1269?	?	?	?
1285/ 1286	Peremisl	cca. 1286	Memmon püspök				
1289	Lubomil	cca. 1289	? a hercegi udvarból	1289	Volhiniai Vlagyimir	?	Jevsztignyej
				1290?	?	XIV. század	Lev krónikása
1292	Pinszk	XIV. század eleje	?				

4. TÁBLÁZAT

A Halicsi Évkönyv tartalmának elemzése
(a szövegben előforduló dátumok szerint)

1201		1219		1237		1255	
1202		1220		1238		1256	
1203		1221		1239		1257	
1204		1222		1240		1258	
1205		1223		1241		1259	
1206		1224		1242		1260	
1207		1225		1243		1261	
1208		1226		1244		1262	
1209		1227		1245		1263	
1210		1228		1246		1264	
1211		1229		1247		1265	
1212		1230		1248		1266	
1213		1231		1249		1267	
1214		1232		1250		1268	
1215		1233		1251		1269	
1216		1234		1252		1270	
1217		1235		1253		1271	
1218		1236		1254		1272	

Jelmagyarázat:

	Üresen hagyott évek, amikor „csend volt” vagy „nem történt semmi”
	Rövidebb leírások, szórványos információk Danyiilról
	Részletes eseményleírás Danyiilról , a szemtanú krónikás munkája
	Részletes leírás Danyiil utódairól
	Teljes bizonyossággal megállapítható későbbi betoldás
	Kizárólag volhiniai információ